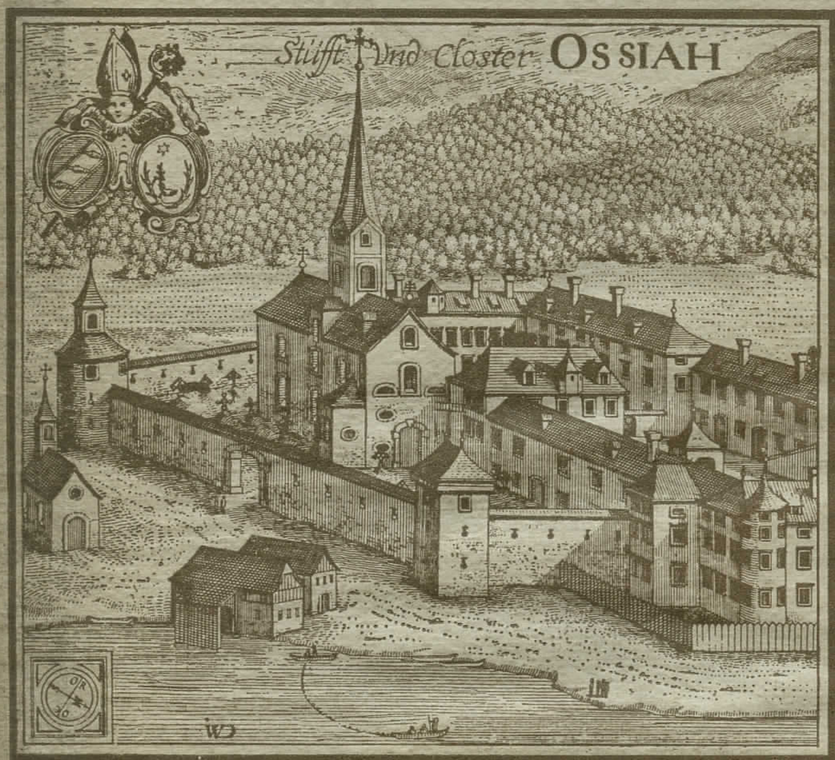
ŽELIMIR MAŽURANIĆ

SAMOSTAN U OSOJU

ČUVAR SLAVENSKIH PREDAJA

1939

ŽELIMIR MAŽURANIĆ

SAMOSTAN U OSOJU

ČUVAR SLAVENSKIH PREDAJA I USPOMENA

PO TRAGU VALVASORA

ZAGREB 1939 — NAKLADA AUTOROVA

TISAK ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA U ZAGREBU

SAMOSTAN U OSOJU

Tkogod pokuša uroniti u duboku tamu praslavenske prošlosti, a i starije historije pojedinih slavenskih naroda, osjetiti će smjesta kako malobrojna i nedostatna su naša pomagala povjesnog ispitivanja. Svim drugim evropskim narodima stoje na dispoziciju nesravnjivo bolji i bogatiji izvori za ispitivanje njihove davne prošlosti.

Dakako da je to u velikoj mjeri krivnja samih Slavena. Oni su dopustili, da sva historijografija kroz čitavih deset stoljeća naše kršćanske ere bude u rukama drugih naroda. Ono što je o Slavenima zabilježeno upravo je minimum koji se nije dao mimoići. Prikazi stranih ljetopisaca i povjesničara pisani su obično sa protuslavenskim nastrojenjem, često sa očitim animozitetom.

U toj tami svako je svjetlo dobro došlo. Prva iskra prvi povod ovoj raspravi bio je jedan podatak iz Valvasorove bogate i ako ne uvijek pouzdane riznice. Unatoč očigledne nevjerojatnosti ovoga podatka nije bila isključena mogućnost da se radi o luči, koja bi rasvijetlila jedno od tamnih stranica slovenske historije.

Ova se je luč u toku mojega istraživanja pokazala kao »ignis fatuus«. Ja sam taj »feu follet«, taj »divlji oganj« (kako bi rekao naš stari Belostenec) slijedio sa dosta truda i mnogo ljubavi. Nije mi žao. Rezultati mojega istraživanja što no ih iznosim u ovoj raspravi zanimivi su ne samo u negativnom već i u pozitivnom smjeru.

Valvasor je u svoje doba bio poznat daleko preko granica svoje zemlje. Njegov bistri i živahni duh našao je pri-

znanje i u tudjini. Vidljivi je znak toga priznanja njegovo članstvo u jednoj od najstarijih naučnih akademija svijeta, u engleskom naučnom društvu. Tom je društvu istovremeno pripadao i genijalni Newton. Malo je stranaca moglo da postigne tu čast.

Pogotovo za nas Hrvate Valvasor imade dvostruko znamenovanje. On je ne samo povjesničar i sakupljač velikog broja baš posebnih naših hrvatskih historičkih pojedinosti, koje su samo u njemu i po njemu sačuvane. — On je ujedno i očiti i odlučni prijatelj i štovatelj Hrvata. Njegovi opisi Hrvata, zemlje i naroda, puni su hvale, koja često puta zauzimlje oblik panegirika. Koji je panegirik uznositiji od ovoga: Valvasor opisujući vojničke vrline Hrvata usporedjuje ove sa junačkim Francuzima, i veli ovako: »Izvjesno je, da kakogod vatreni Francuz odlučno napada ipak će mu juriš Hrvata u borbi redovito slomiti odvažnost i on se nakon toga kloni svjetle hrvatske sablje kao što se lav kloni od vatre.«

Valvasorove vijesti o postanku osojskog samostana dale su mi povoda, da iznesem kod nas vrlo malo poznatu historiju o pokajništvu i smrti velikoga poljskoga kralja Boleslava Smjeloga i o njegovom grobu, koji se još danas u tom samostanu pokazuje. Sve do najnovijega vremena mnogobrojni poljski hodočasnici dolazili su u Osoje, da se poklone pepelu svoga velikoga vladara.

Komu Hrvatu nebi ova uspomena bila sveta u današnjim po poljski narod tako katastrofalnim, a i po sve Slavene tako tmurnim danima? Ne pojedinačno već u nizovima ruše se pred našim očima slavenske države i narodi.

Istina je: Nastala je za cijelu Evropu Valpurgina noć. Teške brige muče sve narode ovoga kontinenta, koji je još do nedavna bio neosporan nosilac luči civilizacije i čuvar velikih moralnih i intelektualnih tekovina čitavoga čovječanstva. Ali ako upravimo pogled na držanje pojedinih slavenskih naroda u poslednja dva decenija, možemo li zanijekati, da pored jakih i junačkih crta, pored nezaslužene nesreće nalazimo toliko znakova mana i poroka, toliko nezrelosti i neznanja, što više i otvorene izdaje vlastitih dobro shvaćenih interesa, da se pitati moramo, nije li ovo što se danas oko nas zbiva suton slavenstva? Nije li ta već u prošlosti toliko puta kompromitovana ideja slavenske uzajamnosti i suradnje sada konačno i neopozivo ubijena?

Čitavu postojbinu najvećega slavenskoga naroda prekriva već dva decenija požar podmetnut po neslavenskim i protuslavenskim elementima. U tom požaru izgaraju najveća kulturna dobra. Pa ipak dosta veliki, preveliki broj Slavena još uvijek u tom požaru vidi neku luč, neko svjetlo, koje bi imalo da razbije tamu i prekine suton slavenstva. Nije li to žalosni znak propasti Slavenstva kao političke ideje?

Pa ipak ne smijemo zdvajati.

Kakogod teško i krvavo bila kompromitovana ideja suradnje slavenskih naroda, ona još uvijek nije mrtva, jer je i suviše prirodna.

Kao politički regulativ ona je i u prošlosti samo rijetko došla do izražaja. U ovom je času potpuno nesavremena. Ali kao prirodna težnja srodnih naroda, da si medjusobno olakšaju tešku sudbinu i da se medjusobno pomognu protiv okrutnog neprijatelja, ona je još uvijek živa. Prosperitet i napredak slavenskih naroda u velikoj mjeri ovisi o jačanju ove ideje.

Ova malena rasprava možda nebi ni izašla, da nisu nastupila ovako teška vremena po slavenske narode.

Htio sam da probudim interes naših čitalaca, a navlastito mladeži za slavensku staru historiju. Htio sam napose da probudim interes za prekrasnu Korušku zemlju — po prirodnim ljepotama jednu od najljepših u Evropi. Zemlju

koju smo izgubili, a koja je sa toliko svjetlih uspomena vezana za historiju i slovenačkoga i hrvatskoga naroda.

Na sjevero-zapadu od Osojskoga samostana leži gradić Ober-Vellach u romantičnoj melskoj dolini. Nedaleko od tog gradića na brijegu poput sokolovoga gnijezda diže se ponosni, stari tvrdi grad Falkenstein. To je onaj grad gdje je Krsto Frankopan »divlji hrvatski grof«, kako ga zove njemački historičar Thode, boravio sa svojom ženom Apolonijom. U tom tvrdom gradu slikao ga je slikar Scorel 1520. godine zajedno sa suprugom Apolonijom u vidu sv. Kristofora i sv. Apolonije. Portreti su izradjeni kao oltarski triptik i još se danas nalaze u Obervellachu u crkvi.

Danas je već jasno, da je i Tizianova slika sv. Kristofor u Duždevoj palači u Mlecima doduše travestirani ali istinski portret toga velikoga hrvatskoga junaka, najboljeg vojskovodje svojega vremena a sigurno najboljeg stratega što ga hrvatska historija pozna.

U Koruškoj je prije više nego hiljadu godina pripadala Hrvatima vidna uloga u nacionalnom i političkom životu zemlje. Hrvati su bili posebno organizirani. Tragovi te hrvatske prošlosti nekih krajeva u Koruškoj još i danas nisu posve nestali.

Dakako da je historija Koruške u prvom redu historija slovenačka, pak su naša braća Slovenci u još većoj mjeri nego li mi interesirani na svemu što se tiče Koruške.

Sve su to sitne pojedinosti. Izgleda da nemaju nikakove veze niti utjecaja na strašnu realnost današnjice.

Pa ipak: imao sam i imam jasan osjećaj da je baš sada nastupio čas, da se upali i ovo sitno svjetlo. Neka ono bude časovita utjeha a potrajna pobuda na rad u onom smjeru, koji je ispravni put k našoj boljoj budućnosti.

Znam, da će biti malobrojni, koji će to potpuno prihvatiti i usvojiti: ali — kako je slično rekao jedan veliki

filozof — moja su razlaganja u prvom redu namijenjena baš tim malobrojnima.

* * *

Ivan Weichhard Valvasor stekao je neprolazne zasluge svojim monumentalnim djelom »Ehre des Herzogtums Krain«, koje je izašlo u Nürnbergu godine 1689. u četiri omašna sveska.

U tom je djelu sakupljeno ogromno blago na historičkim, geografskim, socijalnim i kulturnim podacima, koji se tiču ne samo Slovenije, već i jednoga dijela Hrvatske.

Mnogo je manje poznato djelo Valvasorovo »Topographia Archiducatus Carinthiae«, koje je izašlo jednu godinu ranije, a tiskano je u Nürnbergu godine 1688.

I ako je ovo djelo zasnovano na užoj osnovici nego li Valvasorov monumentalni opis Kranjske, ipak ono sadržaje mnogo veoma interesantnih podataka koji bacaju svjetlo na pretežno slavensku staru historiju Koruške i na živu svijest, koja je o slavenskoj prošlosti ove pokrajine još u doba Valvasorovo, dakle pod konac XVII. stoljeća, bila veoma izrazita.

Istina je, da je Valvasor u svoja djela preuzeo bez dovoljne kritike mnogo netočnih podataka iz njemu savremenih ili starijih drugih historičara i hroničara, ali ni u njegovu veliku inteligenciju, ni u njegovu dobru vjeru ne možemo ozbiljno sumnjati.

Sa velikim interesom otvorio sam dakle prije nekih 15 godina Valvasorovo djelo o Koruškoj i gotovo prva stranica na koju mi je pao pogled sadržavala je neobično interesantnu ali očevidno dosta nevjerojatnu vijest o postanku manastira u Osoju (Ossiach) na istoimenom osijaškom (osojskom) jezeru. Opetovat ću ovdje u slobodnom prevodu navode Valvasora:

Osnutak ovoga samostana izvršen je, kako sam ja to izvidio dijelom iz Megisera dijelom iz »Brevijara Koruške historije«, a najviše iz osijaških rukopisa i prastarih originalnih isprava ovako:

»Bio je naime Ozzius ili Ossius poganski grof, koji je na brijegu, koji se je u ono vrijeme zvao Napurpuli, gdje danas stoji crkva imenom Tifen, nedaleko trgovišta Feldkirchen prema Bjelaku (Villach) imao tvrdi grad. Taj Ozzije imao je sa svojom ženom Irenburgom dva sina. Prvi mu je sin bio Popon, koji je konačno postao patrijarh u Akvileji, a poslije je imao još jednoga sina, čije se ime nemože ustanoviti.

»Pošto se je Ocije obratio kršćanskoj vjeri, osnovao je ovaj samostan, koji kao najstariji u zemlji kod svih provincijalnih sastanaka svim ostalim prelatima i svećenicima po časti prednjači. O tom svjedoče ovi stihovi:

SEXCENTIS DOMINI DECURSIS OZZIUS ANNIS
REGNA COMES REGIT HAEC, FUNDAT OPUSQ. PIUM,
CONJUGE IRENBURGE, HOC, NATOQ POPONE DOCENTE
CHRISTICOLA EFFICITUR, PRAESULE AQUILEGIAE.

Isto tako nalaze se na drugoj slici u Osijahu slijedeći stihovi:

A CHRISTO EFFLUXIT BIS TER CENTESIMUS ANNUS,
OZZIUS, IRENBURGIS, QUO FUIT ATQUE POPO,
IS PATER, HAEC GENITRIX, AMBORUM FILIUS ISTE,
ILLI PAGANI, HEU. ISTE FIDELIS, EHUI.
CONVERSI TANDEM STRUXERE PALATIA CHRISTO,
ET BENEDICTE TUIS, STANTE POPONE PIO.

»Nakon što je Popon od svojih roditelja u dobrim krijepostima odgojen i konačno došao u Rim, prešao je na kršćanstvo i dao se pokrstiti i tako se je u kršćanskim krijepostima izvježbao, da ga je radi njegove mudrosti i pobožnosti papa postavio za patrijarha u Akvileji.

»Kada je Ocije ili Ossije, njegov otac to čuo, pitao je: Koji je taj bog njegovog sina Popona. Odgovoreno mu je, da je to od Djevice Marije rodjeni sin Isus Krist i da se je njegov sin Popon dao pokrstiti i obratio na kršćansku vjeru. To je ponukalo Osija da svomu sinu piše ovo pismo, koje se, iz slovenskog u latinski jezik prevedeno, još nalazi u Ossiachu:

CONVERSIO OZZI & IRENBURGIS PER LITTERAS AD POPONEM F.

Litterae ex Sclavonica in latinam translatae.

Ozzius Filio Poponi Salutem.

Patriis Diis te renuntiasse, majorumque nostrorum Manium & eorundem Virtutum oblitum, filium ut degenerem convenit, intelleximus: Quis noviter ille tuus Deus sit, ego, cum Matre tua cognoscere desideramus. Vale Suavissime fili & reditum appara. Regnante Carasto Principe nostro.

D. C. L. XXXVII. Septimo Idus Martii.

Pater tuus Ozzius.

Responsum Poponis.

Ozzio Patri, Filius Popo Salutem.

Qui posuit abyssos, & creavit coelum & terram, maria & omnia quae in eis posuit, natus ex Maria Virgine, & homo factus est, Trinus in personis, & unus Deus, Filius aeterni Patris, eidem consubstantialis, Popo a procedente Spiritu illustratus, numen confitetur aeternum, Judicem Vivorum, & Mortuorum, cujus omnipotentiae, & immenso nutui, dulcissimos Parentes rite devovet. Vale Ozzi Pater, cum Irenburga Matre Suavissima. Stante pro Ecclesia DEI Sergio primo, post Christum incarnatum

D. C. L. XXXVII. tertio nonas Maji.

Popo Filius.

»Kad je Ocije primio ovaj odgovor, prešao je i sam na kršćanstvo i dao se je zajedno sa svojom suprugom Irenburgom pokrstiti i postao je dobar kršćanin.

»Tako je on u čast Marije matere božje, osnovao samostan na jezeru, koje se je po samostanu prozvalo Osijaško jezero.

»Ovaj je samostan po imenu Osija nazvan Osiach i u nj su postavljeni redovnici reda sv. Benedikta. U tom samostnu je spospomenuti Osije kao osnivač sahranjen u lijesu usred crkve sa ovim epitafom:

QUI JACET HOC TUMULO COMES HANC FUNDAVERAT
AEDEM OZZIUS ERGO POLUM (O) OCYUS OZZI CAPE.

»I njegova žena Irenburga kao osnivateljica sahranjena je na sjevernoj strani pred oltarom naše Gospe pod ovim epitafom:

CONDIDI IRENBURGIS CLAUSTRUM HOC COMES, OSSA
RECONDIT NUNC CRYPTA HAEC, CONDANT (O) ANIMAM
ASTRA MEAM.

»Nakon smrti rečenoga Osija otkupio je patrijarha Popon sa dobrima i novcem opatiju osijašku od svojega rodjenoga brata, komu je ime nepoznato. On je tu opatiju podvrgnuo patrijarhatu u Akvileji tako, da je svaki opat rečenoga samostana u znak podvrgnuća imao na dan sv. Hermagore predati na svom oltaru 12 novčića i žrtvovati, ali povrh toga nikakove daljnje službe niti daće nije imao davati crkvi u Akvileji.

»Ovu je dužnost jedan od kasnijih opata samostana osijaškog otkupio od patrijarhe u Akvileji tako, da je i ona prestala i sada je taj samostan podvrgnut nadbiskupskoj diecezi Solnogradskoj (Salzburg).«

Prema toj vijesti Valvasorovoj izgledalo bi dakle, da je on sam na vlastite oči još u godini 1680. vidio u samostanu osijaškom sačuvano, u najmanju ruku u prevodu, pismo, koje da je osnivač samostana slavenski grof Ossius ili Ozzius pisao svome sinu, Poponu, akvilejskom patrijarhu na slovenskom jeziku u godini 687. poslije Isusa.

Isto tako vidio je sačuvan bar u prevodu odgovor sina Popona svome ocu, pisan iste godine.

Da je Valvasor zaista boravio lično u osijaškom samostanu vidi se jasno iz istoga djela »Topographia«, jer on opisuje kako je godine 1680. lično bio u samostanu i prisustvovao sceni, kad je jedan od redovnika pomoću nekih čudotvornih kristalnih kugalja liječio bolesnika, kojega su zli duhovi opsjednuli.

Moramo dakle vjerovati Valvasorovoj vijesti, da je on zaista ova pisma na vlastite oči vidio i to u najmanju ruku u latinskom prevodu.

Kad bi zaista Valvasorova vijest bila historički točna, i ako bi povrh toga to originalno pismo na slovenskom jeziku još postojalo, značilo bi to dakako ogromnu dobit za historičku nauku i za filologiju. — Bio bi to daleko najstariji pisani sastavak i spomenik na jednom od slavenskih jezika. Taj bi dokumenat poticao iz vremena, kad se slavenski jezici uopće još nisu bili podijelili, već je postojao samo jedan praslavenski jezik dakako sa mnogobrojnim dijalektima.

Teške sumnje u vjerodostojnost i u točnost Valvasorovih navoda pobudile su se u meni već na prvi pogled.

Prva površna kontrola bila je moguća na ovaj način:

Pismo je imalo biti pisano godine 687. i to kao što se u samom pismu izričito naglašuje za vladavine kneza Carasta (Gorazda). Odgovor je pisan iste godine za stolovanja pape Sergija I.

Historički je dokazano, da je koruški knez Karast (zapravo Gorazd) sin i nasljednik kneza Boruta vladao tek sredinom VIII. stoljeća. Imademo vrlo malo podataka i o ocu i o sinu, ali je van sumnje, da su to bili po narodnosti i jeziku Slaveni.

Gorazdova vladavina trajala je samo tri godine, a naslijedio ga je Hotimir, njegov bratučed.

Iza toga je vrlo brzo nestalo valdara slavenske krvi u onim krajevima.

Prema tome već na prvi pogled pokazao se je ogromni nesklad izmedju u Valvasoru navedene godine izdanja toga pisma, koja bi imala biti 687 godina poslije Krista, i faktične vladavine Gorazdove, koja je tek šest ili sedam decenija iza toga u istinu i to samo kroz tri godine postojala.

S druge strane papa Sergije I. u istinu je stupio tek u mjesecu decembru 687. na papinsko prijestolje dok je pismo patrijarhe Popona izdano navodno za vrijeme papinstva Sergija I. ali je datirano već u maju iste godine.

Čitavi taj historički podatak izgledao mi je sumnjiv. Ipak je vrlo interesantno bilo poći za tim tragom, da se ustanovi što je u tome predmetu zapravo istina a što fikcija.

Pojedine faze mojih konstatacija u tom istraživanju svakako vrijede da budu zabilježene tim više, što bar po mojem znanju nijedan od naših hrvatskih povjesničara nije podvrgao istraživanju ovaj podatak Valvasora. Kako ću kasnije navesti, od slavenskih su se historičara neki, poljski istraživači bavili ovim pitanjem.

U prvom redu pošao sam da lično vidim taj nekadanji samostan, a sada župnu crkvu u Osijahu. U tom kraju imade još uvijek slovenskog življa i ako već daleko prevladava njemački elemenat. Sam Osijah leži romantično na obali istoimenog takozvanog osijaškog ili osojskog jezera i još danas daje na prvi pogled od prilike istu vanjsku sliku, koju je imao u doba Valvasorovo.

Donašam ovdje za usporedbu reprodukciju onoga bakroreza, koji se nalazi u rečenoj Valvasorovoj topografiji i reprodukciju današnje fotografije toga samostana.

Prvobitni oblik samostana nije nam poznat, jer su sve zgrade zajedno sa crkvom koncem XV. stoljeća (1484.) gotovo do temelja izgorile, pak je godine 1500. čitavi samostan zajedno sa crkvom na novo sagradjen.

Sam arhiv toga bivšega samostana raznesen je prigodom ukinuća i likvidacije na različita mjesta, pak dotičnim pismima a ni ostalim ispravama nema više danas u Osijahu nikakova traga.

Medjutim, nije Valvasor jedini autor koji spominje ova pisma Ocijeva i Poponova. Postoji veliko djelo Schönlebena »Carniolia antiqua et nova«, koje je izašlo godine 1681. U tome djelu Schönleben ne samo citira čitavu ovu historiju o navodnoj konverziji Ocija i o osnutku samostana u Osoju, već i daje veoma opsežnu — u glavnom ozbiljnu — kritiku ove vijesti, pobijajući autentičnost pisama.

Sam Schönleben uzeo je ove podatke iz djela »Breviarium historiae Carinthiacae«, koje je djelo sastavio i godine 1675. u Klagenfurtu izdao pater Albert Reichhardt.

Navodi Reichhardova brevijara u bitnosti se slažu sa navodima Valvasorovim, pak je nesumnjivo, da je i Valvasor baš kao i Schönleben preuzeo opis osnutka osijaškog samostana iz Reichharda. Jedina je razlika što je Schönleben pobijao ispravnost ovih navoda, dok je Valvasor cjelokupnu historiju osnutka samostana kao povjesno dokazano činjenično stanje iznio dodavši neke detalje očito prema informacijama koje je lično primio u Osijahu.

Za upoznavanje i prosudjenje pitanja o autentičnosti ove korespondencije od velike je važnosti i djelo »Annus millesimus antiquissimi monasterii Ossiacensis«, koje je djelo izdano u Klagenfurtu godine 1766. Autor djela je pater Josip Wallner, nekadašnji prior toga samostana. Djelo je izradjeno oko godine 1689. a kasnije je djelo preradjeno po opatu Iblpacheru (umro 1725.) dok je izdano na svijet po opatu Romanu Zusneru tek 1766.

Za autentičnu povijest samostana vrlo su važni takozvani »Annales ossiacenses«, koje je koncem XVI. stoljeća do svoje dobe t. j. do godine 1588. sastavio opat Zacharias Gröblacher, a kasnije sve do godine 1740. nastavio Hermann Ludinger. Ovi su »Annales ossiacenses« izašli u Arhivu za historiju austrijsku, izdanom u Beču god. 1851.[1])

Za razumijevanje spora oko pitanja autentičnosti ovih pisama donosim u kratko Schönlebenovu kritiku a i razmatranja i odgovore patra Josipa Wallnera, koje je on iznio u svojem djelu »Annus millesimus«.

Pater Schönleben veli u kratko ovo:

U prvom redu pada uoči što Megiserus (koji je živio od 1554. do 1619. i izdao ogromno djelo »Annales Carinthiae« godine 1612.), nije ova navedena pisma uopće ni spominjao niti je uzeo uobzir godinu 687. kao godinu osnutka samostana, već je postavio kao godinu osnutka 801. za vladanja Karla Velikoga.

Nadalje veli Schönleben, da postoji očita opreka izmedju stihova, koje navodi Valvasor i koji govore o 600. godini poslije Isusa kao godini osnutka samostana i izmedju pisama koja govore o 687. godini.

Prema tome po mišljenju Schönlebena mora da su netočni ili u korespondenciji ili u stihovima sadržani podaci ili što je još vjerojatnije, neispravni su i jedni i drugi.

Autor djela »Annus millesimus« odgovara na ove prigovore Schönlebena, da izmedju stihova, gdje se govori o 600. godini poslije Krista (bis ter centesimus annus a Christo effluxit« odnosno »sexcentis domini decursis Ozzius annis« etc.) i izmedju godine 687. u stvari ne postoji nika-

1. Archiv für Kunde oester. Geschichtsquellen Bd. VII.

kovo protuslovlje, jer je bio običaj, da su se u epigramima i natpisima spominjala samo stoljeća a ne i točna godina. Pod riječima »šest je stoljeća prošlo od Krista« razumjeva se čitavo 7. stoljeće dakle i godina 687.

To pako što Megiserus uopće ne spominje historiju konverzije Ocija i korespondenciju sa sinom akvilejskim patrijarhom Poponom, tumači Wallner tako, da je zaista Megiserus bio u dvoumici, koju bi godinu ostavio kao historičku godinu osnutka osijaškog samostana, pak je vjerojatno smatrao sigurnijim, ako se drži drugih starih dokumenata i koruških kronika, gdje se navodi, da je osijaški samostan osnovan za vrijeme Karla Velikoga. To je učinio Megiserus djelomično i zato, što je takodjer poput Schönlebena smatrao, da postoji protuslovlje izmedju stihova i navedenih pisama Ocija i Popona, budući jedni govore o 600. godini kao godini osnutka, a pisma govore o godini 687.

K svemu tome treba uzeti u obzir i to, da je sam Megiser izrekao sumnju u točnost svojih navoda, govoreći da je vrlo teško ustanoviti vrijeme osnutka osijaškog samostana.

Schönleben nadalje stavlja ovaj prigovor: Prema rečenoj korespondenciji u pismu Ocija izričito je spomenuto, da je to pismo pisano za vrijeme vladanja kneza Gorazda, dok odgovor Popona nosi datum mjeseca marta godine 687. i oznaku da je u to vrijeme vladao papa Sergije I.

Medjutim, kako je Gorazd stupio na prijestolje tekar 751. godine, nerastumačena ostaje ogromna razlika od 64 godine, pak je prema tome ili datum neispravan ili je čitavo pismo falsifikat.

S druge strane papa Sergije I. stupio je na prijestolje tekar 26. decembra 687. I tu postoji dakle protuslovlje sa datumom navedenog Poponovog odgovora, budući je taj odgovor datiran već mjeseca marta 687.

Wallner odgovara na to, da su podaci Schönlebena uzeti iz životopisa sv. Vergilija, biskupa salisburškoga. Ali taj životopis po Wallnerovom mišljenju nije siguran izvor i Wallner smatra, da je Gorazd stupio na prijestolje 681. godine i da je vladao do godine 700., a iza toga da je došao njegov bratić Hotimir, koji je navodno preko pola stoljeća sretno vladao Koruškom.

Što se tiče male razlike od nekih devet mjeseci u datumu Poponova odgovora, smatra Wallner, da se ne radi ni o kakovom važnom prigovoru i da se tih nekoliko mjeseci može rastumačiti veoma jednostavnim zakašnjenjem pisma ili bilo kojom drugom slučajnom okolnošću.

Schönleben prigovara nadalje, da je ta korespondencija već sama po sebi na prvi pogled sumnjiva, jer je posvema nevjerojatno da bi se Ocije uslijed jednoga jedinoga pisma svoga sina Popona, koji u ostalom u popisu akvilejskih patrijarha uopće nije spomenut, odlučio da odloži vjeru svojih djedova i da primi kršćanstvo.

Na to odgovara Wallner, da je po njegovom mišljenju ovakovo pismo dovoljna pobuda zato da krivovjerac upozna luč evandjelja i da iza toga primivši božansko nadahnuće osnuje samostan.

Istina je, veli Wallner, da u katalogu akvilejskih patrijarha ne dolazi za ono doba spomenuto ime Popona, ali ovaj manjak nije jedini u tom veoma nepotpunom katalogu. Pa i sam Schönleben priznaje, da to pomanjkanje oznake u katalogu ne smatra dokazom da Popon nebi bio postojao u ono vrijeme.

Vrlo je interesantan slijedeći prigovor Schönlebena: ako su ta pisma, veli Schönleben, pisana na slavenskom jeziku, trebalo bi znati kojim su pismenima t. j. slovima napisana. Slavenskim pismenima nisu mogla biti izražena, jer je sv. Ćiril tekar dva stoljeća poslije toga iznašao slavensko pismo. U latinskim pismenima takodjer ne, jer je

posve nevjerojatno, da bi Slaveni bili u ono vrijeme imali ikakovo znanje pisma.

Na to odgovara Wallner ovo: Već samo ime Ocija jasno pokazuje da je on bio Slaven. — Jer riječ Ocije dolazi od slavenske riječi »oča«, »oče« t. j. otac.[2]) Što se pak tiče prigovora, da Slaveni u onom vremenu nisu imali nikakovog vlastitog pisma, misli Wallner da su upotrijebili latinicu i da nije vjerojatno, da u ono vrijeme nebi nitko izmedju Slavena barem izmedju bojara, kakav je bio Ocije, bio pismen.

Pismenost je bila potrebna već u ono vrijeme Slavenima radi posala koje su sa inostranstvom sklapali, a da su barem sa Bavarcima u to vrijeme stajali u vezama dokazano je. Nije važno da li je Ocije sam znao pisati, jer si je mogao lako uzeti pisara odnosno tumača. U ostalom stari autori navode — veli Wallner — da su postojale dvije vrsti slavenskoga (ilirskoga) pisma, od kojih je prvu vrst pronašao sv. Hijeronim, a drugu sv. Ćiril.

Ako se dakle nije Ocije mogao služiti pismenima pronadjenim po sv. Ćirilu, svakako je mogao upotrijebiti pismena pronadjena po sv. Hijeronimu, koji je živio dva stoljeća ranije nego li Ocije.

Slijedeći prigovor Schönlebena bavi se imenom supruge Ocijeve, koja se je zvala Irenburga. Ovakovo ime —

2. Ova naivna etimologija imena Ocije od slovenske riječi »oče« potpuno je kriva. Ime »Ossiach« je germanizirana forma slovenske riječi »Osoje« i znači osojno mjesto t. j. mjesto koje leži u sjeni, (njemački: Schattenseite). Sufiks »ach« u »Ossiach« postaje vjerojatno od slovenskog lokativa plurala »u Osojah«, a preuzet je po Nijemcima, jer ih je sjećao na njihov starogermanski sufiks »ach« = »die Ache« = latinski »aqua«, koji označuje vodu, obično rijeku.

Drugo je pitanje, da li ime Ocije ili Osije imade kakove veze sa imenom »Osoje« odnosno »Ossiach«.

Ime Ocije (Ozzius) moglo bi biti hipokoristikon imena Otokar ili Oto. Prema tome bila bi sličnost imena Ocije odnosno Osije i imena Ossiach slučajna. Uslijed silno raznolike i u najviše slučajeva netočne što više potpuno pogrešne ortografije kod starih pisaca, navlastito kada se radi o ličnim i topografskim imenima teško je odlučiti o tome.

veli Schönleben — bilo je uobičajeno kod Germana tek u VIII. i IX. stoljeću, dok u VII. stoljeću, kada je navodno imao Ocije da živi, nije još bilo jakih veza izmedju Slavena i Nijemaca, pak nije vjerojatno, da bi Slaveni išli tražiti supruge u svojih neprijatelja.

Wallner odgovara ovo: I ako je istina, da je ime Irenburga bilo u češćoj uporabi tek u VIII. i IX. stoljeću, ne slijedi otuda da u VII. stoljeću to ime uopće nije postojalo. Što se pak tiče odnosa izmedju Germana i Slavena u VII. vijeku, teško bi mogao, veli Wallner, uzeti to ozbiljnim prigovorom, kada znam da je knez Gorazd baš iz Bavarske došao, gdje su boravili i on i bratučed mu Hotimir kao taoci i kada znamo da je uzeo svetu vjeru došavši baš iz Bavarske. Ali ne samo Gorazd, nego i njegov otac Borut bio je već u vezi sa Tasilom i što više dobio od njega pomoć protiv Huna.

Iz svega toga — veli Wallner — jasno je, da je bilo uskih veza već u tom stoljeću izmedju Slavena i Bavaraca, pak i ovakove bračne veze nikako nebi bile nevjerojatne.

Posljednji prigovor stavlja Schönleben tako što ne vjeruje, da bi Slaveni koji su ono doba još bili pogani, trpili usred svoje zemlje ustrojenje kršćanskoga samostana u 689. godini, kada su već 10 godina kasnije provalili u Bavarsku i tamo okrutno progonili kršćane, tako da su mnogi izmedju tamošnjih vjernika postali mučenici.

Na to odgovara Wallner, da on ne smatra pogansku tamu tako dubokom u godini 689. da nebi gdjekoja iskra evangeličkog svjetla ovu probiti mogla, pogotovo u prostome narodu. Još u to vrijeme god. 689. nije bila iščupana potpuno iz duša slavenskog puka kršćanska vjera, koju je sv. Ruperto jedno stoljeće ranije uveo medju Slavenima, dok je stajao episkopat u Tiburniji, koji je kasnije po Slavenima srušen.

Ovaj razlog je tim jači, što se je stvar sa Ocijem odigrala baš za vrijeme kneza Gorazda, koji je bio kršćanin i za vrijeme Ocija, koji je upravo u to vrijeme prešao na kršćanstvo.

Tako se je dogodilo da se je u Koruškoj kroz dugo vremena a ne samo kroz jedno stoljeće vodila borba izmedju poganstva i kršćanstva. Otuda je i nastala buna poganskih plemića protiv Gorazda.

Konačno završuje Wallner svoju argumentaciju zaključkom, da i dalje ostaje kod toga, da je godine 689. zaista osnovan samostan u Osijahu i da su odnosna pisma Ocija i sina mu Popona autentična.

Sam Schönleben tuži se, da nije mogao viditi dotična pisma već da ih citira po patru Albertu Reichhardtu. Pater Albert Reichhardt izdao je u godini 1675. svoj »Breviarium historiae Carinthiacae«, u kojem zaista na strani 31, imade potpuno sukladni prikaz o osnutku samostana u Osijahu. Medjutim iz djela Reichhardta ne može se dovoljno jasno konstatovati da li je on ta pisma lično vidio ili nije.

Moderni istraživači navlastito Jaksch i Zakrzewski smatraju, da je samostan u Osoju osnovan tekar u početku XI. stoljeća, u koje vrijeme je zaista živio patrijarha Popon, sin Ocija. Kakogod je izgubljena sama zakladnica osijaškoga samostana, nesumnjivo je autentična diploma iz XII. stoljeća, u kojoj se već spominje samostan.

Radi se o diplomi izdanoj godine 1149. po caru Konradu II. U toj diplomi car Konrad izričito konstatuje, da je iz starijeg carskog privilegija svoga predšasnika Konrada rimskoga cara konstatovao osnutak opatije u Ossiachu (Ossewach) po roditeljima akvilejskoga patrijarha Popona. Medjutim radi se očito o historičkome patrijarhu Poponu koji je u istinu vladao u Akvileji u trećeg i četvrtom deceniju XI. stoljeća (godine 1019.—1042.).

Postavlja se dakle pitanje, kako je nastala priča o tome, da je osnutak izvršen već gotovo 350 godina ranije t. j. u drugoj polovici VII. stoljeća i kako su nastala pisma o kojima govore i Valvasor i Reichhardt kao da su ih u istinu bar u prevodu lično imali u rukama.

Prije svega treba spomenuti da je poznata težnja svakoga samostana da dokaže što veći svoj ansijenitet t. j. što stariji svoj osnutak. Taj ansijenitet odredjivao je ujedno i red kojim su nastupali opati odnosnih samostana prigodom velikih svečanosti, on je dakle značio začasnu distinkciju. Tako i Valvasor ističe, da taj samostan kao najstariji u zemlji »in Comitiis provincialibus« imade prvenstvo pred svim prelatima i prepositima. Iz djela »Annus millesimus« vidi se da je pater Wallner oko godine 1689. kad je sastavljao rečeno djelo o tisućgodišnjici opstanka samostana, imao pred sobom dopis opata Andrije iz godine 1536. upravljen na cara Ferdinanda I. U tom svom dopisu opat Andrija tvrdi da je vidio listove koji su stariji više nego 8 stoljeća, dakle listove iz početka VIII. ili konca VII. stoljeća. Isto tako je kasnije opat Petar u godini 1568. javio nadvojvodi Karlu, koji se je interesirao za stanje samostana ovo: Našao sam u starim zapiscima da je osijaški samostan prije 800 godina osnovan. Ovo vjerovanje u veliku starost samostana u Osiahu svakako je dakle postojalo već početkom XVI. stoljeća. Tako je pater Zaharija Gröblacher, koji je sastavljao godine 1588. djelo »Annales ossiacenses«, već citirao u neznatno promijenjenoj formi gore navedene stihove »Sexcentis domini decursis Ozzius annis etc.« O pismima izmedju patrijarhe Popona i njegova oca Ocija ne spominje Gröblacher ništa.

Jedno je svakako jasno: niti Valvasor niti Reichhardt ne tvrde da su vidili originalno slavenskim jezikom pisano pismo Ocija na svoga sina Popona.

Iz gore navedenoga teksta Valvasorova sa kojim se slaže tekst Reichhardtov slijedi posvema jasno, da ta tvrdnja stvarno niti nije postavljena, već samo tvrdnja, da postoje latinski prevodi tih pisama. U ostalom kako smo gore naveli od prilike u isto vrijeme t. j. oko 1689. godine počeo je pater Josephus Wallner da sastavlja svoje djelo »Annus millesimus«, dakle da piše djelo upravo u svrhu da pruži dokaz o tisućgodišnjem opstanku samostana. Pater Wallner želio je dakle da dokaže istinitost čitave ove priče o osnutku samostana. Wallner dosljedno tome svim argumentima brani autentičnost rečenih pisama.

Pa ipak taj pater Wallner pozitivno nije vidio nikakovo slavenskim jezikom pisano pismo Ocija na sina Popona niti odgovor Poponov. To izlazi sa potpunom jasnoćom iz vlastite njegove polemike sa Schönlebenom. U toj polemici na prigovor Schönlebena da to pismo ne postoji jer Slaveni u VII. stoljeću još uopće nisu imali nikakovog pisma, odgovara pater Wallner, kako smo gore vidili, da misli da su u to vrijeme mogli upotrebljavati ili latinska slova ili svoje vlastito pismo, koje im je dao sv. Hijeronim. On dakle sam nezna kako je to Ocijevo pismo izgledalo i kojima je slovima sastavljeno. Prema tome pater Wallner ovo slavensko pismo vidio nije. — Kada dakle pater Wallner na str. 45 svoga djela tvrdi, da se godina osnutka osijaškog samostana može odrediti prema j o š p o s t o j e ć i m pismima Popona i Ocija, onda on očito misli na latinski prevod tih pisama.

Interesantno je da Wallner u svom djelu »Annus millesimus« tvrdi na strani 42. ovo: Veliku važnost podaje ovim pismima okolnost da je pater Emeramus arhivar samostana sv. Lamberta saopćio, da se u arhivu samostana sv. Lamberta nalazi starinski autentični rukopisni kodeks, u kojem se govori i o osnutku samostana osijaškog. Cjelokupna priča o konverziji Ocija i o osnutku samostana slaže se sa već navedenom pričom sadržanom u Valvasoru. Što više i pisma su u tom kodeksu navedena i imadu isti sadržaj izuzevši nekoliko riječi u kojima se ne slažu. Prema tome zaključuje pater Wallner da ova pisma Ocija na njegovog sina Popona nisu nikakovi falsifikati vlastitoga samostana, kada se nalaze i u drugim arhivima.

Nastojao sam proslijediti i ovim tragom patra Josipa Wallnera. Uspjelo mi je doći u vezu sa sada živućim posljednjim arhivarom bivšeg tekar u godini 1939. ukinutog samostana sv. Lamberta. Ovaj trag nije vodio nikojem rezultatu. Arhivar je izjavio, da pozitivno znade da u arhivu samostana sv. Lamberta nije postojao nikakav kodeks u kojem bi bila spomenuta historija Ocija i njegovog sina Popona i citirana njihova korespondencija.

Tokom vremena ova je predaja dobivala sve jasnije konture i tako su sastavljeni i napisi, koji se još danas nalaze u osijaškoj crkvi i tobožnji latinski prevodi ne postojećih prastarih slavenskih pisama osnivača samostana Ocija i sina mu Popona.

Posve je izvjesna činjenica, da slavensko pismo Ocija na Popona i njegov takodjer slavenski odgovor nikada nisu postojali niti kao falsifikati. Postojali su samo ishitreni latinski prevodi.

Karakteristično je i to, da Hijeronimus Megiser kako je to već gore navedeno, u svojem ogromnom djelu »Annales Carinthiae« koje je izašlo 1612. godine unatoč toga što se opsežno bavi osijaškim samostanom i njegovim osnutkom, nigdje nije spomenuo ova pisma već osnutak samostana stavlja na znatno kasniji datum t. j. u godinu 801.

A kako se odnose naprama tome pitanju moderni istraživači?

Koruški historičar Nijemac dr. August Jaksch u svojem u godini 1928. u Klagenfurtu izašlom djelu »Ge-

schichte Kärntens bis 1335.« smatra čitavu priču o osnutku samostana nehistoričkom i tvrdi, da je samostan u Osijahu osnovan tekar početkom XI. stoljeća (oko godine 1028.) po roditeljima historički poznatog patrijarha Popona. Pisma uopće ni ne spominje jer ih očito smatra mistifikacijom.

O Osijahu su pisali još i poljski historičari. Lellevl u sredini XIX. stoljeća piše o tome i smatra pisma istinitima, pa veli ovo: »Bila bi prekrasna stvar kad bi se pronašla ta dva pisma koja je prije 200 godina Valvasor na vlastite oči vidio.«

Zakrzewski u svojoj raspravi »Ossyak i Wilten«, koja je izašla u raspravama Akademije znanosti u Krakovu 1903. izričito naziva ta pisma »kasnijim fabrikatima« t. j. falsifikatima.

Iz svega toga dobija se ova slika:

Samostan u Osijahu osnovan je zaista u XI. stoljeću od roditelja akvilejskog patrijarha Popona i to oko 1028. godine. Znatno kasnije, no ipak svakako prije XVI. stoljeća nastala je predaja o tome da je taj samostan nastao već u VII. stoljeću. Prema tome je istinita historička činjenica o osnutku izmjenjena u toliko, da je vremenski prebačena i povezana uz nekog drugog Popona patrijarhu, koji da je živio 350 godina ranije nego li historički patrijarha Popon.

Ali nikoja legenda ne nastaje bez motiva. Nakon što je historičar razotkrio bilo koju starinsku priču kao plod fantazije, preostaje mu još uvijek zanimljiv i koristan zadatak da ustanovi one historičko-socijalne i kadkada čisto individualno-psihološke motive, koji su tu legendu stvorili.

Postavljajući pitanje što je bio povod, da se je ta priča u toj formi konkretizirala pada nam dakako u prvom redu uoči prirodna želja i nastojanje redovnika toga samostana da ansijenitet svoga sjedišta što jače naglase i osnutak u što dalju prošlost stave.

Dvije su okolnosti koje su sa gotovo potpunom sigurnošću olakšale stvaranje ove legende. Prva je okolnost bila ta, da je zaista osnivač samostana bio otac patrijarha Popona (dakako onoga historičkoga iz XI. stoljeća), a druga je okolnost bila u istinu slavensko porijeklo samoga Popona i njegovih roditelja.

Upozorujem na spomenutu raspravu Stanislava Zakrzewskog (Ossyak i Wilten) gdje se sa velikom historičkom vjerojatnošću dokazuje, da je — suprotno tvrdnjama Jakscha — Ocije zaista bio slavenskog porijekla, ili barem, da je u njegovoj lozi prevladavao slavenski elemenat.

Medjutim imade još jedna okolnost, koja je silno uticala na ovo naglašivanje slavenskog porijekla prvog osnivača samostana u Osoju. Koruška je unatoč sve veće i konačno premoćne invazije germanskih elemenata dugo vremena čuvala svoj slovenski karakter.

Poznat je prastari tradicionalni običaj ustoličenja koruških vladalaca na Gosposvetskom polju gdje je svaki novo nastupajući koruški vladalac morao biti uveden u vlast po slovenskom seljaku i preobučen u seljaka imao izgovarati na slovenskom jeziku riječ obreda obećavši, da će vjerno vršiti svoje vladalačke dužnosti. Taj je običaj samo jedan od mnogih dokaza jakoga nacionalnog osjećaja, koji je od najstarijih vremena čuvan kao svetinja u koruškom pučanstvu.

Nego imade još jedna okolnost koja je specijalno u slučaju samostana osijaškog djelovala na stvaranje legende o prastarom slavenskom osnutku toga samostana. Osijaški samostan čuvar je još jedne velike i svjetle slavenske uspomene. Tu se ne radi o fantaziji niti o priči nego vrlo vjerojatno o historičkoj činjenici.

U Osijahu pokopan je veliki poljski kralj Boleslav Smjeli. Evo kako Valvasor opisuje dogadjaje koji su doveli do toga da ponositi kralj Boleslav kao pokajnik dodje u za-

bitni samostan na Osijaškom jezeru i da nakon osam godišnje pokajničke službe nadje tamo svoj grob:

U toj je crkvi izim ostalih mnogih relikvija i starina još danas vidljiv grob u kojem leži tijelo Boleslava II. sa nadimkom Smjeloga, četvrtoga kralja u Poljskoj, a drugoga toga imena. Grob se nalazi u zidu na sjevernoj strani nasuprot općega groblja sa slijedećim natpisom: »Boleslaus Rex Poloniae, Occisor Sancti Stanislai Episcopi Cracoviensis«.

Na drugoj strani čita se slijedeća inskripcija:

BOLESLAUS REX.
OCCIDIT, ROMAM PERGIT, PLACET OSSIACH ILLI,
IGNOTUS SERVIT, NOTUS PIA LUMINA CLAUDIT,
OSSIACH HINC PLACEAT TIBI, STANISLAE TYRANNUM,
MITEM QUOD FACTUM COELESTIBUS INTULIT ASTRIS.

Nadalje se u Ossiachu u starim manuskriptima nalaze još i ovi stihovi:

REX HOMICIDA EGO SUM, PROFUGUS ET SCELERE DIVES
HIC LATUI, LUX, DEPLORANS FACINUS AUDAX,
NE TAMEN OB CRIMEN COELESTIS VINDICET ULTOR,
SANGUINE PURPUREO TINGENTEM SIDERA OLYMPI
TE STANISLAE ROGO, PRECANTIS ADVOCA CAUSAM.

Nakon što je taj kralj izvojevao velike pobjede protiv raznih naroda u svojoj se je gordosti podao mnogim porocima. Radi toga ga je sv. Stanislav nadbiskup krakovski više puta no uvijek uzaludno pozivao da se okani grijeha. Konačno ga je i prokleo. Na to je kralj nadbiskupu zabranio da u gradu čita misu, ali je nadbiskup potajno preko mosta išao u crkvu sv. Mihajla i unatoč zabrane služio misu pobožnim ljudima. Kad je kralj to saznao, provalio je u crkvu »armata manu« i sam je svojom rukom nadbiskupu raskolio glavu, a tijelo mu na komade rasjekao i te komade bacio na polje da budu hrana psima i pticama.

Uslijed toga čina je papa, koji je o ovome 8. maja 1079. izvješten, kralja sa svim njegovim komplicima stavio u ekskomunikaciju tako da nijedan od njegovih silaznika sve do četvrte generacije ne može biti primljen ni u koju duhovnu službu.

Kralj je nakon toga još jednu godinu vladao ali je opazio da je omražen kod svojih podanika i da se mnoge urote protiv njega kuju, pa je utekao u Ugarsku. Tamo ga je savjest toliko mučila da je konačno iz pokajanja za učinjeno zlodjelo odlučio u odori prosjaka hodočastiti u Rim i tamo pokoru vršiti. Tako je zaista i učinio i u godini 1080. stigao u samostan u Osijahu gdje je zamolio od vratara, da mu dade komadić kruha kao milostinju. Dalje nije mogao i nije htio da ide, već je ostao u samostanu gdje je obavljao najniže poslove. Nosio je drva u kuhinju i čistio sobe. Pravio se je nijemim sve do svoga konca kroz devet punih godina.

Ali kad je u godini 1089. obolio i opazio da mu je došao posljednji dan stao je govoriti, pozvao je k sebi patre i prokazao je svoje ime da je on kralj Boleslav iz Poljske, ubojica sv. Stanislava. U dokaz toga izvukao je iz njedara kraljevski prsten i neka pisma i ostale znakove i predao ih je patrima. Na to je ispovijedio svoje grijehe i u dubokom pokajanju primio sveti sakramenat zajedno sa posljednjom pomasti. U prisuću svećenika blaženo je usnuo na vječni san na što je »solenissime« pokopan.

Pater Wallner donosi u svojem djelu »Annus millesimus« opsežniju ali u suštini sukladnu historiju dobrovoljnog izagnanstva poljskog kralja Boleslava Smjeloga i konac njegovog života u osijaškom samostanu. Interesantna je slijedeća okolnost, koju spominje Wallner:

»Još i dandanas (za vrijeme Wallnera) mnogi poljski hodočasnici polazeći u Italiju ili vraćajući se odande vrlo često posjećuju Osijah i klanjaju se pepelu Boleslava nekadašnjeg njihovog kralja. Medju tim Poljacima dolaze često i plemići i knezovi. Od ovih je jedan, čije ime neću da spomenem, u ovom stoljeću (dakle u XVII. stoljeću) odnio kraljevski prsten Boleslavov koji mu je nerazboriti čuvar neoprezno pokazao. Kako kažu taj se prsten sada čuva medju ostalim kraljevskim dragocjenostima.«

Moderni istraživači — u prvom redu poljski — mnogo su se bavili pitanjem, da li je ova verzija o smrti kralja Boleslava historički istinita. Točni prikaz svih odnosnih pitanja možemo naći u spomenutom djelu Zakrzewskog »Ossyak i Wilten«. Istina je, da Zakrzewski ne stvara nikakov pozitivni zaključak ali njegova razlaganja daju dojam, da ova tradicija o smrti Boleslava kao redovnika u samostanu osijaškom nije bez temelja, što više da imade u sebi dosta vjerojatnosti.

Pater Reichhart savremenik Valvasorov i Megiserus, koji je nekih 70 godina stariji od Valvasora posvema jednako prikazuju smrt kralja Boleslava. Što više i »Annales Ossiacenses« sastavljeni u godini 1588. spominju i smrt Boleslava kao redovnika nakon osam-godišnje pokajničke službe u osijaškom samostanu. A i gore navedeni stihovi koji u kratko opetuju čitavu historiju njegovoga obrata i

pokajanja, nalaze se već u osijaškim analima iz godine 1588.

Ova dakle historijska činjenica ili u najmanju ruku prastara tradicija da je Boleslav Smjeli, jedan od najvećih slavenskih vladara sviju vjekova, umro u tom samostanu, oživila je i pojačala svijest i tradiciju o slavenskom osnivaču samostana Ociju i njegovom sinu Poponu. U to vrijeme, ali svakako znatno ranije nego li u XVII. stoljeću, fabricirano je na latinskom jeziku pismo Ozzia na sina Popona i odgovor Popona Ozziu, sve to kao tobožnji prevod fiktivnoga slavenskoga pisma i odgovora. Mišljenje Zakrzewskog da je taj falsifikat nastao tekar u XVII. stoljeću nikako nema temelja. Djelo »Annus millesimus«, kako smo gore naveli, citira pisma opata Andrije iz godine 1536. u kojima opat govori o pismima starijim više od osam stoljeća. Isto to sadržaje i pismo opata Petra iz godine 1568., a isto dokazuju i stihovi citirani po Valvasoru, koji počimlju riječima: »Sexcentis domini decursis Ozzius annis...« a nalaze se već u analima osijaškim sastavljenima godine 1588.

Sve to daje slutiti, da su ti fabricirani prevodi tobožnjeg nepostojećeg originala bili znatno stariji nego što to misli Zakrzewski.

Iz Valvasorovih riječi: »folgenden aus *der windischen in die lateinische Sprache versetzten und annoch zu Ossiach vorhandenen Brief*«, slijedi, da je on zaista vidio latinski prevod ali niti Reichhard niti Valvasor a niti pater Wallner ne govore o tome, da su ikada vidili tobožnji slavenski original toga pisma.

Kuda su dospjeli ti latinski falsifikati? To je vrlo teško reći. Kad je samostan u Osijahu ukinut prenešeni su originalni dokumenti najvećim dijelom biskupiji u Lavantu i zemaljskom arhivu u Klagenfurt, od kuda su onda djelomično prenešeni u Graz.

Medjutim danas ovim latinskim prevodima nema nigdje niti traga. U ostalom predaja dokumenata i likvidacija samostanskoga arhiva mora da je vrlo neuredno vršena i očito je veliki dio arhive propao. Inače se nebi moglo dogoditi, da je u 1821. godini pukim slučajem župnik Meyer pronašao u običnoj gradjanskoj kući u Klagenfurtu kodeks, koji je sadržavao neobično interesantne već više puta spomenute »Annales ossiacenses«. Djeca su se sa tim kodeksom igrala, pak je samo slučajno uspjelo spasiti taj važni historički dokumenat.

Rečene fabrikovane latinske prevode moramo dakle smatrati izgubljenima.

Rezultat je ovaj: Opet se je pokazala historički netočnom jedna interesantna priča, koja zadire u daleku prošlost Slavena. Nije se ispunila nada, da bi se možda ipak kojom srećom mogli pronaći pisani dokumenti na slavenskom jeziku, koji bi bili tri stoljeća stariji, nego li ikoja druga pisana slavenska isprava.

Prema tome ostaju i nadalje najstariji slavenskim jezikom pisani dokumenti takozvani »Brižinski spomenici« (Freisinger Denkmäler), koji su pozitivno nastali koncem X. ili sasvim rano početkom XI. stoljeća, a čuvaju se u münchenskoj biblioteci. I ti »Brižinski spomenici« sačuvani su pukim slučajem u arhivu biskupijske crkve Freisingen u Bavarskoj a kao dodatak većem rukopisnom kodeksu pisanom u glavnom latinskim jezikom. Već ovi brižinski spomenici kakogod se radi samo o devet listića tadanjim slavenskim jezikom pisanih molitava od neizmjerne su važnosti i interesa sa gledišta filološkog. Koliko interesantniji bio bi dokumenat iz sedmoga stoljeća pisan slavenskim jezikom, u vrijeme kada još uopće slavenski jezici nisu medjusobno bili razdijeljeni izim dijalektičkim razlikama. Ova se je nada izgubila. Ali je s druge strane historički utvrdjena činjenica da je sam samostan odnosno

zapravo bivši samostan u Osijahu po svom porijeklu slavenska institucija. Unatoč toga, što su daleko mnogobrojniji redovnici već iz prvih vremena njegovih bili njemačke krvi i narodnosti, samostan je ipak čuvao kao svetu ovu slavensku tradiciju.

Tvorevina ishitrenih pisama nije nikakav dokaz zle vjere odnosnih patvarača. Oni su u duši bili osvjedočeni da su tradicije istinite i da im oni samo daju vidni oblik. Pogotovo s našega današnjega gledišta možemo reći, da tradicija makar i bila plod čiste fantazije, ako je vrlo stara, imade stanovitu historičku vrijednost.

Tako je na primjer priča o Čehu, Lehu i Mehu očita bajka i plod fantazije. Ali čim smo konstatovali, da je ta bajka zabilježena već u sredini XIII. stoljeća po poljskom ljetopiscu Boguhvalu, ona za nas dobiva historičku vrijednost i jedan je od dokaza dubokoga osjećaja srodnosti sviju slavenskih naroda. Slavenska plemena, i ako već onda razdijeljena ogromnim prostorima, ipak su čuvala uspomenu, da su pošla u svijet sa jednoga očinskoga kućnoga praga.

Koruška, ta divna zemlja, jedan je od onih predjela, koji je kroz stoljeća bio u posjedu slavenskih naroda, a danas se nalazi u tudjim rukama. Od velikog je interesa za nas konstatovati, da su se kroz stoljeća i stoljeća a sve i do današnjega doba sačuvali u toj zemlji jasni tragovi nekadašnje slavenske vladavine i slavenske pripadnosti zemlje i naroda. Baš danas u ovim po Slavenstvo tako teškim danima dobro je da se ove činjenice sjetimo.

NAPOMENE:

Nastojao sam u tekstu rasprave izbjeći prekidanju razlaganja, pak sam samo minimalni broj podataka stavio u tekstu odnosno pod tekst.

Smatram potrebnim, da ovdje dodam još neka kratka stvarna razjašnjenja:

OSOJE: njemački Ossiach, leži nekih 12 km na sjeveroistoku od Villach-a u Koruškoj.

IVAN WEICHHARDT VALVASOR: povjesničar i naučnik rodio se je godine 1641., napisao i izdao mnogobrojna djela. Umro u velikoj bijedi 1693.

JOANNES LUDOVICUS SCHOENLEBEN: svećenik i historičar, rodio se je godine 1618., umro 1681. Djelo »Carniolia antiqua et nova« izašlo 1681.

HIERONYMUS MEGISERUS: svećenik i historičar, rodio se godine 1554.-5., umro 1619. — Djelo »Annales Carinthiae« izašlo godine 1612.

JOSEPHUS WALLNER: prior samostana u Osoju, pisac djela »Annus millesimus«, (Klagenfurt 1766.) spomenut je u »Annales ossiacenses« kao redovnik godine 1682. Kasnije postao prior istoga samostana. Godina smrti nije poznata nu svakako prije godine 1725., jer u osojskom popisu redovnika u godini 1725. više nije spomenut. Wallner se u svom djelu pokazuje za ono doba veoma učenim, ali premalo kritičkim piscem. — Jedan je od rijetkih Nijemaca koji su gledali na Slavene bez animoziteta. Obratno Megiser a i Schönleben.

STANISLAW ZAKRZEWSKI: rasprava »Ossyak i Wilten« izašla u Rozprawy Akademii Umjejetnosci, Seria II. Tom. XXI. u Krakowu godine 1903.

O staroj historiji Slovenaca vidi kritički dotjerano djelo Milko Kos: »Zgodovina Slovencev« izašlo 1933.

Historiju tragične ljubavi između Krste Frankopana i njegove žene Apolonije, prekrasno je opisao njemački historičar Thode u svom djelu: »Der Ring des Frangipani«, izašlom u Frankfurtu godine 1893.

Vrlo je interesantan i historički roman »Vuci« od našeg književnika Milutina Cihlar-Nehajeva.

O takozvanim »Brižinskim spomenicima« (Freisinger Denkmäler) vidi vrlo interesantnu i u svakom pogledu dotjeranu raspravu Frana Ramovša i Milka Kosa, koja je izdana po Akademskoj Založbi u Ljubljani godine 1937. pod naslovom »Brižinski spomeniki«.

Zahvaljujem autorima i nakladatelju da su mi ljubezno dopustili objelodanjenje slike i transkripcije jednoga od brižinskih pergamena.

Dodao sam ovoj raspravi još nekoliko slika i to:

1. Osojski samostan kako izgleda danas.
2. Osojski samostan u doba Valvasorovo, prema bakrorezu izašlom u djelu »Topographia Archiducatus Carinthiae«, Nürnberg 1688.
3. Grobna ploča Boleslava Smjeloga u Osijahu zajedno sa nadgrobnim epitafom.
4. Dvorac Falkenstein kraj Obervellacha u Koruškoj. U tom je dvorcu boravio Krsto Frankopan sa svojom ženom Apolonijom.
5. Oltarski triptik sv. Kristofor i sv. Apolonija iz crkve u Obervellachu. Ovaj triptik prikazuje portrete Krste Frankopana i njegove supruge Apolonije. Triptik je naslikao slikar Jan Scorel (Schorel) u godini 1520. za crkvu u Obervellachu. Nalazi se još i danas u toj crkvi nad takozvanim »privilegovanim oltarom« (altare privilegiatum).
6. Tizianova slika S. Cristoforo. Nalazi se u Duždevoj palači u Mlecima. Slika je zapravo travestirani portret Krste Frankopana. Sličnost između Tizianovog i Scorelovog sv. Kristofora očita je, pak se očigledno radi o portretu iste osobe. Čini se međutim, da je Scorel poznavao sliku Tizianovu, koja je nešto starija od Scorelove.
7. Jedan od devet pergamena koji sačinjavaju takozvane »Brižinske spomenike«.

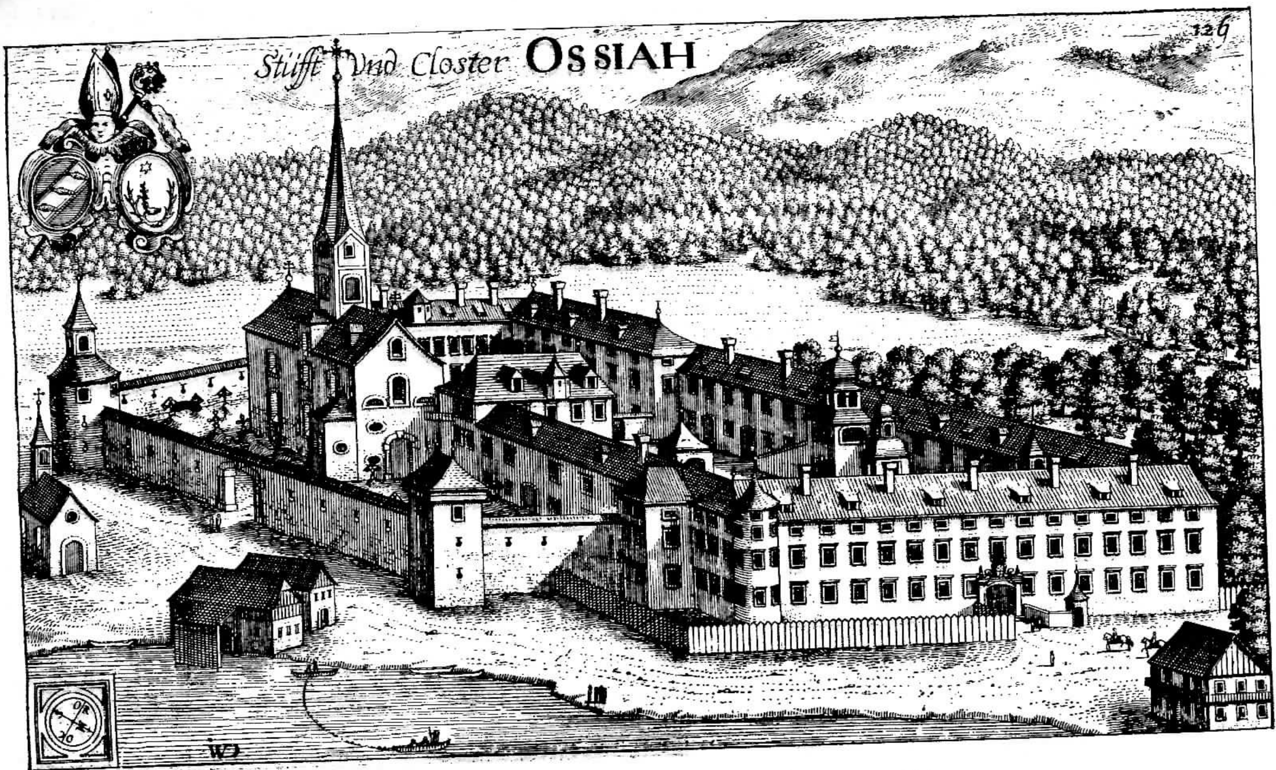
Spomenici su sadržani u prastarom kodeksu, koji se nalazi u državnoj knjižnici u Münchenu. Sadržaj tih spomenika je liturgičan. Spomenici su pozitivno autentični i datiraju iz konca X. ili ranoga početka XI. stoljeća. Čini se, da je to najstariji sačuvani pisani dokumenat na jednom od slavenskih jezika.

Donosim ovdje točnu samo u ortografiji moderniziranu transkripciju teksta koji se nalazi na slici 7. I ova transkripcija je uzeta iz rečene lijepe publikacije »Brižinski spomeniki«, Ljubljana 1937. Ona glasi ovako:

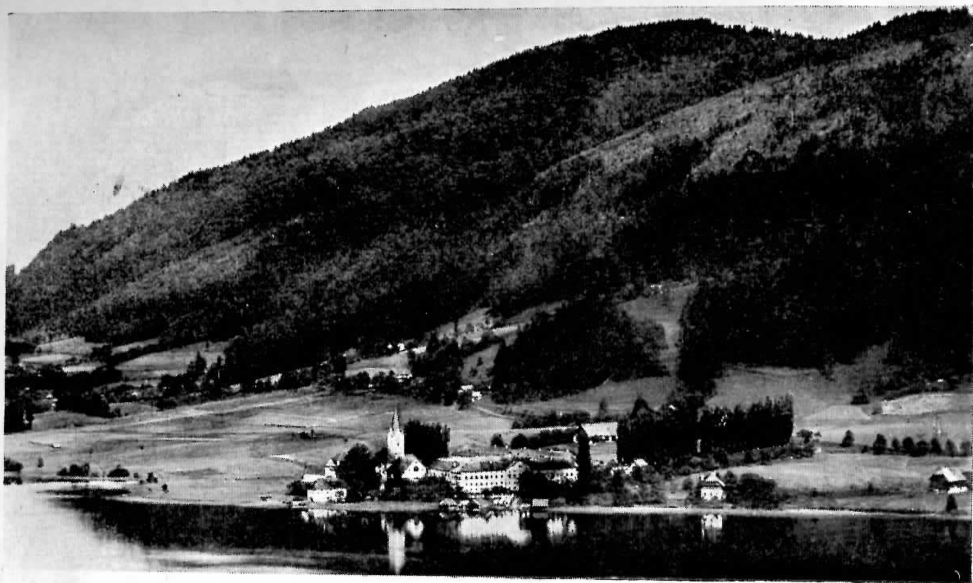
Eťe bi dêd naš ne sə-
grêšil te v vêki jemu bê
žiti, starosti ne prijem
l'ǫťi nikoliježe pe-
čali ne imy ni slzna
têlese imǫťi, nu v vê-
ki jemu bê žiti. Pońe-
že zavistjǫ bu ne-
prijazninǫ vignan
od slavi božję, potom
na narod člověčki
strasti i pečali poi-
dǫ i nemoťi i p(o) s(em) rę-
du s(ə)mrt. I paki, bra-
trija, pomênêm sę,
da i sinove božji na-
rečem sę; potomu o-
stanêm sih mrzkih
dêl, eže sęt dêla soto-
nina: eže trêbǫ tvorim,
bratra oklevetam, eže
tatva, eže razboj, eže plti
ugojeńje, eže roti, ko-
jihže ne pasem, nu ję prê-
stǫpam, eže nenavist;
ničže têh dêl mrže nê
prêd božjima očima. Mo-
žete potomu, sinci, vi-
dêti i sami razumêti,
eže bêšę prvê člo-
vêci v lica tacije ako-
že i my jesəm tere ne-
prijaznina vznenavi-
dêšę, a božja vzl'ubišę.

Teško je reći da li su ti »Brižinski spomenici« u istinu najstariji pisani dokumenat na slavenskom jeziku. Jednako je star n. pr. sačuvani fragment Samvilovog napisa iz god. 993. Vidi M. Tentor: Latinsko i slavensko pismo, Zagreb 1932.

8. Portret Ivana W. Valvasova prema bakrorezu iz djela »Ehre des Herzogthums Krain« Nürnberg 1689.

1. SAMOSTAN U OSOJU. U vrijeme Valvasorovo 1680.

2. *SAMOSTAN U OSOJU DANAS*

3. NADGROBNA PLOČA KRALJA BOLESLAVA SMJELOGA U SAMOSTANU OSOJE

4. ZAMAK FALKENSTEIN KRAJ OBERVELLACHA
Boravište Krste Frankopana i njegove supruge Apolonije.

5. OLTARSKI TRIPTIK U CRKVI U OBERVELLACHU. *Prikazuje portrete Krste Frankopana i suprige Apolonije Frankopan.*

6. *TIZIANOVA SLIKA S. CRISTOFORO*
Travestirani portret Krste Frankopana

Ecce bi detd naſ neze
greſil tevuekigemube
ſiti ſtaroſti neprigem
lioki nikoligeſe pet
ſali neimugi nuſzna
telezeimoki nuuvuę
kigemubeſiti bone
ſezavuiztiubui ne
pri iaznunu uvignan
odſzlauuiboſige potom
nanarodzlovuezki
ſtralzti ipetzali boi
do neimoki ibzzie
duzemirt ipagibra
tri ia pomenem ze
dai zino uuebosi na
reſemze bovvmu oz

ſtanem zich mirzcih
del Eſeſunt dela ſoto
nina Eſetrebu tuorim
bratra Oclevuetam Eſe
tatua Eſeraſzbui Eſeputi
ugongenuge Eſeroti Choi
ſe ih nepazem nuge pre
ſtupam Eſene nauuizt
nizce teh del mirzene
pred boſima ozima mo
ſete potomu zinzi uvi
deti Izami razumeti
eſebeſe priuuat zlou
uezi yliza tazie aco
ſe vmuigezim tere ne
priaznina uznenauvi
deſſe Aboſiu uzliubiſe

7. *JEDAN OD DEVET PERGAMENA „BRIŽINSKIH SPOMENIKA“.*
Transkripciju vidi na strani 31

8. PORTRET VALVASORA
prema bakrorezu u djelu „Ehre d. H. K.“ 1689.

Sonst hat Mancher einen langen großmächtigen Bart; hingegen kleinen/ kurtzen/ und ohnmächtigen Mut: aber das darff man sich / von diesen unsren Crainerischen Krabaten / nicht einbilden: denen desto mehr Courage beywohnt / je mehr es den Gottscheern daran mangelt. Massen sie / im Felde / und auch sonst gnugsam / mit ihrem Sebel / und gewiß-zielenden Feuer-Geschöß / bezeugen / daß sie Feuer im Busem haben / welches sie nicht anderst / ohn mit deß Feindes Blut / abzukühlen / entschlossen seynd / wann es fechtens gilt. Denn sie geben trefflich-gute Soldaten / sowol / als ihre Nachbarn / und Nation-Verwandte / die Einwohner Croatiens; deren Streitbarkeit und Schnell-Berittenheit überall / in Europa / bekandt / sonderlich in Türckey / da man ihren Sebel fürchtet / wie den gewissen Tod. Denenselben folgen auch diese unsre Crainerische Crabaten / in der Künheit und Unfurchtsamkeit tapffer nach.

Man beschreibt zwar bißweilen die Krabaten / wie ein flüchtiges Kriegs-Volck / das / auf keinen rechtschaffenen Rausch / stehe; sondern nur / zum An- und Nachhauen / diene: aber man muß wissen / daß ihre Wolberittenheit / mit Fleiß eine solche Manier zu fechten erwähle; weil ihnen dieselbe mehr Vortheils / und dem Feinde mehr Abbruchs / schafft. Angemerckt / sie / wann es vorwerts hart halten will / und der Feind gewaltig Feuer bläset / für dienlicher achten / sich schnell herum zu schwingen / und dem Feinde in die Seiten zu gehen. Wie sie denn offt sich zwar in die Flucht; aber behände nachmals herum werffen / den feindlichen Rucken erschrecken / und in Unordnung bringen.

Doch ist nicht ohn / daß sie / auf Partheyen schier am glückseligsten / und gleichwol in Feldschlachten eben wol sehr nützliche Soldaten / zum Anhieb / und Nachsatze / wie auch zu stetiger Allarmirung und Verwirrung deß Feindes. Weßwegen man sich ihrer nicht allein wider den Erbfeind / mit grossem Nutzen bedienen kann / wenn sie einen behutsamen / fürsichtigen / und erfahrnen Anführer haben; sondern auch andren Feinden deß Reichs / bevorab denen hitzigen Frantzosen / (wenn man / mit denselben / durch Bley und Schwert / handeln muß) eine gähe Bestürtz- und Verkürtzung / durch ihre schnelle Einfälle / und Hagel-Streiche / angewinnen kann. Denn es ist gewiß / daß / wie resolut und feurig auch ein mutiger Frantzos / auf den Feind loß gehet / dennoch der Ansatz deß Krabatens / bevorab in leichten Scharmützeln / und Partheyen / gemeinlich ihm den Mut bricht / und er den blitzenden Sebel desselben nicht anderst / als wie der Leu die Flammen / alsdann scheuet.

9. FOTOGRAFIJA STRANICE 303, II. SVESKE DJELA „EHRE DES HERZOGTUMS KRAINS" 1689
Valvasorov opis junačtva hrvatskih vojnika